

Сергей Николаевлан — 85 ий

Калыкемлан вуем савем

Ийгот нигѳмат ок ончо — лѳмлѳ айдемымат, тыглай енгѳмат ик семынак шонтемдара, огеш чамане. Тений 23 мартыште Марий Эл Республикын калык писательже да искусствын заслуженный деятельже, республикысе кугыжаныш премийын лауреатше, Йошкар-Олан пагалыме гражданинже Сергей Николаевич Николаевлан 85 ий темеш. Каласаш кѳлеш, тидын марте ик марий писательынат тыгай юбилейжым илымыж годым палемдыме огыл, молан манаш гын, шукуштым кумло-нылле, эсогыл коло вич ияш улмышт годымак лѳйкален пытараме. Таче мемнан коклаштына 87 ияш композитор да тыгай ийготыш лишемше артист улыт. «Таза да кужу ѳмыран лийза!» — каласыме шуэш нуныланат, палыме да палыдыме моло енг-влакланат.

Ийготлан да черлан кѳра кызыт С. Н. Николаев интервью пуэн ок керт. Сандене мый йодыш-влаклан вашмутым писательынамылан тылеч ончыч каласкалымыж гыч да савыкталтше шарнымашыж гыч

кенгежым герман сар тѳнгале. Тиде жапым пеш шарнем. Сарыш кайыше рекрут-влакын ойган мурышт кызытат пылышыштем йонга. Сар тѳнгалмеке, талук гыч ачамланат фронтыш каяш черет шуо. Мыланна тунам мочол ойгым ужаш перныш! Эн кугу пѳрѳенже — Вылып изам — лучко ияш веле лийын. Тудлан да авамлан кресаньык паша пеш шуко логалын. 1915 ий шыжым авам шкенам ялысе ныл классан школыш намиен кодыш. Тунемаш пеш йѳратенам. Пиалешем, туныктышына, руш ѳдыр Анна Андреевна, сай, поро кумылан ег ыле, икшывевлакым пагален. Талук эртымек, ачам сар гыч суырген пѳртыльѳ...

— Тендам, кресаньык эргым, сылнымут пашалан мо таратен?

— Арын школын шымше классыштыже тунемме годым тушко вуйлатышылан да марий йылмеден литературым туныкты-

колтышт. Кужун юватылде, тушто литератур ден драма кружоклам чумырышым. Шке вий дене журналым луктынна, спектакльым шындылынна. Иочалан келшыше пьеса уке ылят, шке гыч сераш пижым. Тыге «Ош когарш» драма шочо. Негызшылан Морко велне чынак лийше сѳретым налме. Вара, шкенам школысо илышым ончен, «Тревога» пьесым возышым. Кокытшымат тунамак драмкружок вий дене модын ончыктышна. Шкежат йоча-влак дене пырля сценыш лектынам. Нине кок пьесыжат 1930-1931 ийлаште посна книга дене савыкталтыч. Вара, рак, репрессий тѳнгалмек, намысдыме «критик-влак» кычкыркалат ыле, пуйто «калык тушман кашак» (вес семынже, кугурак писатель-влак) самырык вийлан корным пуэн огыл, издательствыш да театр сценыш шке возымыжым гына шѳкаш тыршен. Чынак тыге лиеш гын, мый,

пунчалыч. Шарналташ гын, тиде жаплан ятыр писатель (Чавайн, Карпов-Пѳнчерский, Владимир ден Николай Мухинмыт, Мичурин-Ятман, Йыван Кырля да молат) арестоватлыме лийын.

Кайышым Йола-сальш (икымше ватем, Анфиса Столярова, курык марий ыле, вара чер дене колыш) да тушан пьесем весемден возышым. Сoderжанийжым да образ-влакым келгемдыме дене шым серлаге, вуймутшымат, тѳг героинян лѳмжымат вашталтышым. «Полатовын сѳаныштыже» Ози Кузин ашныме тулык ѳдырым Оляна маньн лѳмденам ыле. Шоналтышым: «Ончылий гына Орайын «Оляна» повестьше лектын. А молан мыйын героинямат тыгаяк лѳман лийшаш?» Салика утларак келшышыла чучо. Тудым шонен луктын омыл, илыш гыч налынам. Мемнан вел Волаксола ялыште Салика лѳман пеш мотор ѳдыр

комедийыште Саликам самырык, но пеш талантан Нина Конакова модо. Конакова кап-кыл денат, шке моторлыкшо денат, шѳшпыкын гай сылне йѳкшѳ денат Саликан образшылан моткочак келшен, пуйто лач тиде рольлан пѳралтын. Москва гыч толшо писатель ден критик-влак, Конаковам ончен, арам огыл куаненят да модмыжым кѳкшын акленят. А Филиппова Настя шке характерже дене Марина рольлан келшен, тудым чаплын модын.

— Те, Сергей Николаевич, ѳмыр корныштыда шуко ег дене вашлийында, шуко вере миен коштында. Могай йыжыг ушешда утларак лакем кодын?

— Тыгай вашлиймаш чынак шуко лийын. 1939 ийыште «Вѳдшѳ йога» музыкальный драмым возышым. Тѳг герой-влакын образыштым чонгымо годым шинча ончылнем педтехникумышто туныктышем Иван Степа-

нович Палантай да моло уста, чолга енг-влак лийыныт. Тиде пьеса дене Москвашке консультаций-ышке кайышым, лѳмлѳ драматург Николай Погодин дек логалым. Возимем лудын лекмек, тудо ятыр замечанийым ыштыш да иктешлен каласыш:

— Тѳрлатымекыда, марий зритель пьесыдам йѳратен ончаш тѳнгалеш, шонем. Возымыдам шѳм вургыжтарыше, сылне муrow-влак сѳрастарат.

Пытартышлан тидым каласаш кѳлеш. Пагыт шошо вѳдла йоген эртен. Творческий пашаште куанжат, тѳрсыржат ятыр логалын. Мыйын пѳтынь илышем творчество лийын, а творчеством уло илышем авалтен. Пашамым элем, калыкем кѳкшын акленят, сандене мый нунын ончылно сулен пытарылыме парыман улам.

Г. ЗАЙНИЕВ ямдылен.

налым. Тыгеракын, марий сылнымутын аксакалже илышыже ла сылнымут корныж дене палдара.

— Сергей Николаевич, эн ончычак ала йоча жап-да нерген кўчыкын ойлен пуэда?

— Шочмо жапем гычак тўналам. 1908 ий 1 (у шот дене 14) маргыште мемнан Овдасола ялыштына (Морко район) иканаште кум эрге шочын. Тиде кече черке календарь почеш Евдокиян кечыжлан шотлалтеш. Ачам мыйым жапыштыже возыкта гын, Евдоким лўмым налам ыле. Но тудо Арын черкын попшылан «Эргым 10 мартыште шочын» манын каласен. Икманащ, шочмо жапем вес кечыш кусарен. Тидым ок ыште гын, таче тылат писатель Евдоким Николаев дене мутла-нашет логалеш ыле (воштылеш).

— Ешда, очыни, кугу лийын?

— Изиак огыл ыле. Ачий, авий, кок изам, мый да шольым. Колымшо ийлаште кок шўжарем, Огавий ден Ана, шочыч. Куд ияшем годымак йўсб илыш тольо. 1914 ий

шылан Сергей Григорьевич Чавайн тольо. Тудо мемнам поэзийлан, музыкалан шўманден. Шарнем, «Кенгеж эрдене» почеламутшым «Смело, товарищи, в ногу» муру сем дене мурыкта ыле. Чавайнын вуйлатымыш почеш ме, кугурак класслашке коштшо-влак, спектакль ден концертым ямдыленна да калыклан ончыктенна. Спектакльлаште эреак йўратен модынам да ончыкыже драматург лийме нерген шонкалаш тўналынам. Творчестводан ачамат, Николай Григорьевич, кумылан ден шоген. Тудо шуко мыскарам, йомакым пален. Яра жап годым мыланна тўрлб мурым му-рен, шўвырымат шоктен, тўмырымат пералтен. А пайрем годым артист семын койышланаш йўратен, сўаныш уло кумылын коштын.

— Творчество пашаште тўналтыш ошкылда могайрак лийын?

— 1929 ийыште Марий педтехникумым тузем лектымат, мыйым Йошкар-Оласе марий шымияш школыш шочмо йылме ден литературым туныкташ

тўналше автор, шке пьесем-влакым вигак — нуным возымо ийыштак — савыктен кертам ыле мо? — «Тушман-влак» нерген мут лекте гын, «Марий коммунын» 1937 ий 4 июнысо номерже гыч икмынар ойым лудын ончыктем: «Тиде пьесыште тошто илышым моктымаш лектын. Тудо политик шотышто осалым кондышо да историйым важык воштончышла йогылыш ончыктышо пьесыш савырен... Пьесышке фольклор материал мыланна огыл, а тушманлан келшышын пурталтын...»

— Пальшым, тиде — Айзенвортын «Осалым кондышо пьеса» статьяж гыч ужаш. Вуймут пелен эше тыге ешарен возымо ыле: «Маргостеатрыште С. Николаевын «Полатовын сўанже» пьесыжым шындаш тбчымб нерген». Тиде Марий театрыш пуймо первый пьесем ыле. Ямдылен шуктымо спектакльым 31 майыште ончышт да кагашышт. Но вурсышыжо утларак лие. «Калык дек лукташ ок йўрб, тудо тушманлан гына полшен кертеш» манын

ыле, тудын дене кокамын эргыже, Роман, тангым кучен. Но ўдыр марланже весылан, Чодырасола качылан, каен. Умбакыже илышыже могай лийын — ом пале. Лу ияшем годым Саликам мыят ужныам ыле. Йоча лийынам, но чынак мотор улмыжо ушешем шынген кодын. Тыгеракын, Волаксола ўдырым ужмем деч вара коло ий эртымеке, тудын лўмжым героинемлан да пўтынь пьесемлан пуышым. Тиде лўм режиссер Алексей Маюк-Егоровланат келшыш, 1937 ий шошым ямдылыме спектакль Айзенворт гай осален-влакын кержалтыштан кўра сценыш лектын ыш шу гын, пьесым уэм ден возымо деч вара Алексей Иванович уло шўм тулжо дене пашалан пиже. 1938 ий 5 апрельыште «Салика» икымше гана ончыкталте.

— Модшо-влак нерген мом каласен кертыда?

— Тўналтыш вариантыште, «Полатовын сўаныштыже», тўн рольым режиссерын ватыже Анастасия Филиппова ямдылыш, а уэмден возымо

СНИМКЫШТЕ: Марий АССР Писатель ушем оргкомитетын ответственный секретарьже С. Н. Николаев (покшелне) Георгий Ефруш [шолаште] да Казаков Миклай дене пырля. 1939 ий, декабрь.

М. ЧУРШУКОВЫН фотожо.

необходимые средства.

ремонтировались